

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЇ / ORGANIZATIONAL & LAW INFORMATION SECURITY

DOI: [10.18372/2225-5036.22.11098](https://doi.org/10.18372/2225-5036.22.11098)

ЗАХИСТ СЕКРЕТІВ ТА ПРОТИДІЯ ШПИГУНСТВУ В США ВІД ЧАСІВ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І ДО ЗАВЕРШЕННЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1774-1918)

Валерій Ворожко

Національний авіаційний університет, Україна

ВОРОЖКО Валерій Павлович, к.т.н.

Рік та місце народження: 1953 рік, м. Гагра, Грузія.

Освіта: Московський державний історико-архівний інститут, 1975 рік.

Посади: доцент кафедри безпеки інформаційних технологій НАУ, провідний науковий співробітник Галузевого державного архіву СБ України.

Наукові інтереси: історія спецслужб та військової промисловості України, США та СРСР.

Публікації: більше 50 наукових публікацій, серед яких монографії, навчальні посібники, наукові статті.

E-mail: wp06vv@gmail.com

Анотація. У статті на підставі нормативно-правових актів США, праць американських та українських дослідників розглядаються історичні аспекти захисту секретних відомостей та заходів з протидії шпигунству від часів боротьби за незалежність і до завершення Першої світової війни. Привернута окрема увага до нормативних актів армії і флоту Сполучених Штатів щодо захисту військової таємниці, актів Конгресу, спрямованих на запобігання шпionage, а також до процесу формування органів контррозвідки під час Першої світової війни. У публікації розглянуто порядок обмеження доступу до відомостей, які використовувалися в США у зазначений період, досліджено заходи щодо відповідальності за порушення законодавства про захист секретних відомостей та міри покарання за шпигунську діяльність. Метою публікації є вивчення історичного досвіду США у захисті державних секретів та протидії шпигунству як союзника України у протистоянні російській агресії.

Ключові слова: армія США, засекречування, контррозвідка, секретні документи, США, шпигунство.

Вступ

Нині Україна протистоїть потужним і скоординованим, заздалегідь спланованим зусиллям своїх зовнішніх і внутрішніх ворогів, мета яких – ліквідація української державності та українців як нації. Сучасні суспільно-політичні виклики зумовлюють необхідність об'єктивного аналізу всіх складових функціонування державного організму України. Витоки надзвичайно складної ситуації в сучасній Україні, спричинені зовнішньою агресією та сепаратистськими проявами, значною мірою пов'язані з браком досвіду будівництва демократичного державного устрою.

Національна безпека будь-якої країни значно залежить від забезпечення інформаційної безпеки, оскільки захищеність інформації та її повнота впливають на стабільність у суспільстві, забезпечення

прав і свобод громадян, збереження цілісності держави. Історичний досвід США у захисті державних секретів та протидії шпигунству є важливим для України у надважкий період її існування і тому заслуговує уваги й вивчення.

Сполучені Штати є найдавнішою чинною республікою в світовій історії і мають комплекс політичних інституцій і традицій, які витримали випробування часом. Основний каркас усіх цих інституцій і традицій був зведений в перші десятиліття після здобуття незалежності, а до завершення Першої світової війни США стали світовою наддержавою. Американські інформаційні технології без перебільшення можна назвати глобальними, оскільки їх нині використовує більшість країн світу. Ці реалії сильно впливають на внутрішню, зовнішню, оборонну політику США та є суттєвим компонентом їхньої стратегії національної безпеки. На сьогодні США – впливо-

вий союзник України в протистоянні російської агресії і приклад побудови успішної держави.

Аналіз джерел і публікацій

Історіографія досліджень досвіду США в сфері захисту секретних відомостей в Україні нараховує низку публікацій. Американська система захисту секретних відомостей вже висвітлювалася у статтях автора цієї публікації, як одноосібних [1, 2], так і в співавторстві з О. Муратовим [3, 4]. Ґрунтовними є праці Л. Левченко, присвячені питанням засекречування і розсекречування документів у США [5, 6].

У США є певні публікації, присвячені захисту секретів. Перш за все, це праця Ірвіна Далласа «Походження захищеної інформації в армії та колишньому військовому відомстві», присвячена історичним аспектам захисту секретних відомостей в армії і на флоті США у другій половині XIX ст. – першій половині XX ст. [7]. Другий том праці І. Далласа є збірником наказів і правил, виданих в армії і на флоті у цей період [8]. Важливою є праця Ервіна Квіста «Безпека секретної інформації», яка присвячена аналізу нормативно-правових актів з питань захисту секретних відомостей в США [9].

Публікації, присвячених протидії шпигунству, які стосуються досліджуваного періоду в США, дуже багато, тому зазначимо тільки видані за останні роки. З цих публікацій періоду війни за незалежність та Громадянської війни (1861-1865 рр.) присвячені праці сучасних американських істориків Джона Нейджи [10], Джона Бейклеса [11], Стефена Тауни [12]. Історія протидії шпигунству у тривалий період американської історії, від часу боротьби за незалежність і до Холодної війни у XX сторіччі, висвітлена у книзі Майкла Саліка [13]. Історії діяльності американської розвідки і контррозвідки під час Першої світової війни, присвячена книга учасника цих подій Томаса Джонсона, яка була видана мовою оригіналу у 1929 р. [14], а в 1935 р. видана НКВС СРСР у перекладі російською мовою для обмеженого кола читачів [15]. Цій темі також присвячена публікація лекції офіцера американської розвідки та контррозвідки Чарльза Рассела [16]. Подія під час Першої світової війни, пов'язаним з німецьким шпигунством та боротьбою проти нього американських спецслужб, присвячена праця сучасного американського військового історика Томаса Бодхарта [17].

На основі вищезазначених праць та джерел, які складаються із нормативно-правових актів, виданих Конгресом, Президентом, армією та флотом США, автор статті спробував здійснити аналіз американської політики у сфері захисту секретних відомостей та протидії шпигунству з часів заснування США як держави і до завершення Першої світової війни.

Основна частина дослідження

Режим секретності з'явився у США практично з появою держави, але довгий час застосовувався лише у військових відомствах. Деякі з перших засекречувань відомостей походять з часу ще до прийняття Декларації про незалежність. Так, учасники Першого Континентального конгресу (5 вересня–

26 жовтня 1774 р., м. Філадельфія), організованого з метою спільної боротьби американських колоній проти Великобританії, були зобов'язані зберігати таємницю засідань, але наприкінці роботи Конгресу інформація була оприлюднена попри застереження [18]. Зобов'язання збереження військової таємниці, запозичені у британців, були включені до перших статутів армії і флоту. 30 червня 1775 р. 2-й Континентальний конгрес (10 травня 1775 р. – 1 березня 1781 р., м. Філадельфія) затвердив «Військові статті» (*Articles of War*), які забороняли солдатам Континентальної армії вести несанкціоноване листування з ворогом [19, с.116]. З 1776 р. почали притягати і цивільних осіб до відповідальності за шпionaж у період війни, застосовувати цензуру, штрафи, арешти та смертну кару. 25 липня 1775 р. Конгрес уповноважив один зі своїх комітетів з метою запобігання витоку таємних відомостей переглядати протоколи засідань попередніх сесій перед їх оприлюдненням. Періодичні публікації протоколів Конгресу почалися з 1777 р., а з 1779 р. вони стали щотижневими [9, с. 10-14]. За часів 2-го Континентального конгресу в його складі було засновано два таємних комітети, які відповідали за національну безпеку і міжнародні відносини.

У ході конституційного процесу 1787 р. делегати не мали права повідомляти громадськість, про що йдеться на засіданнях. У Конституції США (1787 р.) секретність згадується у статті 1, секції 5, яка уповноважила Білий Дім і Сенат публікувати журнали (протоколи) їх засідань, окрім тих частин, що стосувалися військових справ та міжнародних відносин. Право вирішення таємних військових та дипломатичних справ вже тоді належало Президенту. У 1790 р. Президент Джордж Вашингтон, уперше скориставшись наданим правом, передав Конгресу документи про перемовини з південними індіанськими племенами з позначкою «конфіденційний зв'язок» (*confidential communications*) [9, с. 12]. Під час війни за незалежність з'явилася й американська криптографія. За необхідності створювалися тимчасові групи з дешифрування. Головним напрямком їхньої діяльності було виявлення англійських шпигунів та дешифрування листування англійських військ. Найбільш відомим американським дешифрувальником тих часів був конгресмен Джеймс Ловел, який вважається «батьком» криптографії в США [20, с. 69].

З часу війни за незалежність (1775-1783 рр.) і до Громадянської війни жодної офіційної системи захисту таємних відомостей не існувало, навіть у Громадянську війну обмежували лише доступ до військових зон. У Вашингтоні розвідувальна служба Конфедерації могла без особливих проблем вивідати потрібну інформацію. За порадою одного зі своїх генералів, Президент Авраам Лінкольн рекомендував підлеглим арештовувати порушників порядку, перевіряти листування, забороняти збори та газети, але лише у випадках, коли вони могли завадити військовим [9, с. 13].

Під час Громадянської війни трапився випадок, який вплинув на її хід, а саме – втрата конфедератами таємного спеціального наказу № 191. 9 вересня 1862 р. головнокомандувач армії Конфедерації генерал Роберт Лі розробив план наступу Пів-

нічновірджинської армії Півдня на війська Півночі в напрямку штату Мериленд. Щоб прискорити просування армії, він видав наказ № 191, яким розділив війська на три колони. З наказу з позначкою «конфіденційно» було зроблено декілька копій. З копій зробили ще копії. Аж раптом 13 вересня 1862 р. капітал 12-го корпусу Потомакської армії Півночі Б. Мітчел знайшов на галявині пакунок із трьома сигарами, загорнутий у копію наказу генерала Лі. Таким чином, федералам стали відомі плани армії конфедератів. І хоча вони не змогли розгромити армію генерала Лі, проте суттєво завадили його планам наступу на Північ [21].

В історії федеральних органів влади США довгий час не існувало жодних нормативно-правових актів, які б регулювали питання роботи з документами з обмеженим доступом у цивільних установах. Обмеження на поширення інформації стосувалися лише армії та флоту. Значний вплив на політику секретності у США мали Великобританія та Франція, які застосовували маркування таємної військової і дипломатичної кореспонденції під грифами «конфіденційно», «приватно конфіденційно», «таємно і конфіденційно» ще у Кримську війну (1853–1856 рр.). Значний вплив на створення американської системи засекречування інформації мали королівські правила та накази армії і флоту, опубліковані урядом Великобританії у 1868 р., та інші нормативно-правові акти Великобританії. Їх запровадження було пов'язане, перш за все, із розробкою нових видів озброєння [9, с. 14].

Після Громадянської війни в армії та на флоті США звернули увагу на запровадження системи засекречування інформації у мирний час. Першим актом, який запобігав розповсюдженню науково-технічної інформації військово-прикладного характеру у США, вважається наказ військового міністра США від 13 квітня 1869 р. № 35, яким було заборонено фотографувати та малювати укріплення та зброю без відповідного дозволу військового командування [22, с.2]. Пункти цього наказу пізніше були включені до армійських правил США 1881, 1889 та 1895 рр.

У 1897 р., у зв'язку із погіршенням відносин з Іспанією, військовий департамент посилив вимоги щодо захисту океанського узбережжя та озер. Наказ військового командування від 1 березня того ж року № 9 заборонив усім, окрім офіцерів армії, флоту та осіб, які безпосередньо брали участь у будівництві, використанні та обслуговуванні військових баз, відвідувати й описувати оборонні споруди на узбережжі та озерах без дозволу уповноважених офіцерів; а також публікувати будь-яку інформацію про військові об'єкти, крім представленої у вже оприлюднених офіційних звітах або документах військового департаменту [23, р.3]. Невдоволення впливових осіб обмеженнями на пересування змусило військове відомство замість наказу № 9 видати 24 серпня того ж року наказ № 52, який передбачав допуск на військові об'єкти сенаторів, членів Палати представників, якщо вони мали конкретні справи на цих об'єктах, а також губернаторів штатів та їх генеральних ад'ютантів, у

разі розташування на підвідомчих територіях зазначених військових об'єктів [24]. Через постійні порушення наказу № 52 його вимоги були посилені в армійських правилах 1901 та 1908 рр., щоправда, останні дозволили перебувати на об'єктах не тільки офіцерам та обслуговуючому персоналу армії і флоту, а й американським громадянам, лояльним до уряду [7, с. 6-7].

7 липня 1898 р. Конгрес США видав Закон про захист гаваней, фортифікаційних споруд, верфей, підводних човнів від заподіяння навмисної шкоди і заборонив збирання відомостей про них та їх оприлюднення або доведення до військових розвідок інших країн. Порушника засуджували або до штрафу від однієї сотні до п'яти тисяч доларів, або до ув'язнення на п'ять років, або до того і до іншого [25].

26 липня 1908 р. президентом Т. Рузвельтом у структурі Міністерства юстиції було створено Бюро розслідувань (*Bureau of Investigation*) – попередник ФБР. Спочатку чисельність Бюро складало 34 особи [26, с. 299]. З початком Першої світової війни на Бюро було покладено завдання по протидії шпигунству.

4 березня 1909 р. Конгрес США переглянув види покарань за порушення закону 1898 р. і встановив штраф до п'ятисот доларів, а тюремне ув'язнення – строком до шести місяців (у такій редакції положення закону увійшло до Кримінального кодексу США, виданого в редакціях 1909 р. та 1925 р.) [6, с. 615]. 20 серпня 1909 р. було видано наказ по флоту № 36, що заборонив передачу конфіденційних документів, повідомлення їх змісту особам, безпосередньо не пов'язаним із флотом, а також посилив інші режимні заходи, відповідно до вже існуючих армійських [27].

3 березня 1911 р. Конгрес США Законом про попередження розголошення національних оборонних секретів (*An Act to Prevent the Disclosure of National Defense Secrets (Defense Secrets Act)*) ужив заходів щодо запобігання несанкціонованому оприлюдненню відомостей щодо національної оборони. Цим актом вперше було оголошено суспільству про наявність секретів в американському уряді, армії, на флоті, але не визначено, що саме є секретами. Головним чином, закон був направлений на запобігання шпionажу. За незаконне здобуття, передачу неуповноваженій особі, іноземному урядові інформації про суднобудівні верфі, військово-морські бази, форти, батареї, торпедні станції, арсенали та інші об'єкти, що стосувалися оборони, у вигляді документа на папері, малюнка, фотографії, фотонегатива, плану чи спробу здійснити аналогічні дії порушника карали штрафом до однієї тисячі доларів або ув'язненням до одного року, або обома видами покарань. При розробці зазначеного акту були використані положення британського закону 1889 р. «Про офіційні секрети» (*Official Secrets Act*) [9, с. 36].

16 лютого 1912 р. військовий департамент США видав генеральний наказ № 3, розділ 10, якого вводив правила маркування і зберігання окремих видів документів, що стосувалися берегової оборони. Гриф обмеження доступу «конфіденційно» означав,

що документи слід зберігати під замком, маркувати унікальним номером, періодично інвентаризувати, а також їх не можна копіювати. До суворо (*strictly*) конфіденційних відомостей було віднесено: проекти підводних мін, плани наземної оборони, кількість та бойові характеристики артозброєння тощо [28]. З початком Першої світової війни прогидія шпигунству в США почала суттєво посилюватися. Президент Вудро Вільсон доручив секретній службі (United States Secret Service – USSS) займатися розслідуванням усіх випадків шпигунства в США та здійснювати таємний нагляд за іноземними представництвами і окремими іноземцями, в першу чергу за німецької та австро-угорською амбасадями. У 1915 р. В. Вільсон зробив заяву про засилля у США німецьких шпигунів. Його заява базувалася на повідомленнях секретних агентів уряду щодо діяльності німецької та австро-угорської агентурної мережі, що активізувалася після прибуття до США у квітні 1915 р. нового керівника німецької розвідки в США Ф. Ринтелена фон Клейста [29, с. 85]. Стало відомо про спроби підбурювання німецькими дипломатами уряду Мексики до конфлікту із США. Основну увагу німецькі агенти приділяли військовим замовленням Франції і Великобританії та військовій промисловості США в цілому.

У березні 1917 р. вибухнула політична «бомба»: Держдепартамент США оприлюднив текст, перехопленої і дешифрованої британськими спецслужбами телеграми міністра закордонних справ Німеччини А. Циммермана, адресованої послу в Мексиці, такого змісту: «Телеграма № 1 від 16 січня. Цілоком таємно. Розшифрувати самостійно. Ми маємо намір розпочати 1-го лютого необмежену підводну війну. Незважаючи на це, ми намагатимемося зберегти нейтралітет Сполучених Штатів. Якщо це не вдасться, пропонуємо Мексиці союз на засадах спільного ведення війни та укладення миру, щедрої фінансової допомоги, підтримки та розуміння з нашого боку, того що Мексика відвоює собі територію, втрачену раніше в Нью-Мексико, Техасі та Аризоні. Подроблиці угоди – на Ваш розсуд.

Поінформуйте цілоком таємно [мексикансько-го] президента про згадане вище, щойно стане безсумнівним, що війна зі Сполученими Штатами розпочалася. Порадьте, щоб він із власної ініціативи запропонував Японії негайно приєднатися і водночас став посередником між нами та нею. Будь ласка, приверніть увагу президента до того, що рішуче використання нами підводних човнів відкриває нині перспективу за декілька місяців змусити Англію до миру. Отримання підтвердити. Циммерман». Це стало останньою краплею, яка примусила Президента Вільсона остаточно відмовитися від політики нейтралітету і запропонувати Конгресу оголосити війну центральним державам, щоб «покінчити з усіма війнами» й «зробити світ безпечним для демократії». Так, після довгих зволікань США, зрештою, вступили у глобальний конфлікт [30].

У квітні 1917 р. були створені американські експедиційні сили в Європі – «American Expedition-

ary Forces» (далі – АЕФ) під командуванням генерала Дж. Першинга. 21 листопада 1917 р. штаб-квартира АЕФ оприлюднила Генеральний наказ № 64 про захист офіційної інформації [31], до якої була віднесена будь-яка інформація, що передавалася офіційними каналами. Цей наказ установлював три види грифів обмеження доступу. Гриф «Таємно» надавався документам, доступним тільки тим офіцерам, яким вони надсилалися. Гриф «Конфіденційно» обмежував обіг документів до необхідного мінімуму осіб, що входили до складу АЕФ. Документи звичайного обігу позначали грифом «Для службового користування», що означало заборону передавати документи для публікації і попереджувати їх випадкове потрапляння до рук ворогів. Усі ці документи знаходилися в окремих теках: протягом робочого дня ними користувалися в офісах, а на ніч повертали до сейфів. Для документів із інформацією розвідувального характеру застосовувалася одна з чотирьох приміток: «не брати на лінію фронту», «не робити копії», «не дозволено користування нижче ніж командуючому дивізіоном», «не дозволено користування нижче ніж командуючому полком». Три ступені обмеження доступу і додаткові обмеження відповідали практиці забезпечення секретності Великобританії та Франції – військових союзників США у Першій світовій війні.

14 грудня 1917 р. аналогічні правила були впроваджені Військовим департаментом для всієї армії США [32]. Гриф «Таємно» надавався документам, що персонально вручалися уповноваженим офіцерам, відповідальним за виконання конкретного завдання. Документ із грифом «Конфіденційно» вручався тільки тій особі, якій він адресувався. Таємні і конфіденційні документи доводилися до відома офіцерів тільки на підставі санкції старшого військового командування, їх зміст не включався у документи, які не мали відповідних грифів обмеження доступу та не могли бути в обігу на передовій лінії фронту. Відомості, що містилися у документах із грифом «Для службового користування», доводились офіційним посадовим особам, які не мали права повідомляти її зміст громадськості. Порушення правил Військового департаменту розглядалося відповідно до законів воєнного часу. І. Даллас зазначав, що призначення грифу «Для службового користування» стосувалося не тільки інформації оборонного характеру, але й могло включати інші види урядових документів, а призначення грифу «Конфіденційно» взагалі не було до кінця зрозумілим [7, с. 22-23].

У складі АЕФ було створено контррозвідувальний корпус, який спочатку мав назву «Корпус розвідувальної поліції» (*Corps of Intelligence Police, CIP*). У створенні контррозвідувального корпусу, чисельність якого досягала 600 осіб, головну роль виконував випускник Гарварда, картограф, досвідчений розвідник, генерал Ральф ван Деман. За свідченням тодішнього начальника британської розвідки Б. Томсона, у лавах АЕФ перебувало близько 50 тис. так званих «мовчазних спостерігачів» (*silent watchers*), про існування яких не знали навіть

командири. На 60 військовослужбовців припадав один інформатор контррозвідки. Підозрілих або ненадійних солдат без будь-яких пояснень переводили з передової у робочі батальйони або повертали у Штати. У першу чергу, під підозру підпадали солдати німецького та австрійського походження [15, с. 3-4]. Не виключено, що при створенні радянської військової контррозвідки (особливих відділів) були використані окремі елементи (форми) діяльності контррозвідки АЕФ.

Особливе значення для контррозвідувального забезпечення в США мали два законодавчих акта, прийнятих Конгресом у 1917 р.: «*The Espionage Act*» (Закон «Про шпіонаж») [33] та «*The Trading with the Enemy Act*» (Закон «Про торгівлю з ворогом») [34]. Перший був ухвалений 15 червня на заміну «*Defense Secrets Act, 1911*». Він відносив до оборонної інформації будь-які документи, записи, закодовані книги, фотографії, плани, мапи тощо; відомості про стан збройних сил, оборонних робіт, розміщення арсеналів, військ, систем зв'язку, фортів, дослідницьких лабораторій та інших об'єктів, пов'язаних з обороною країни. У разі доведення, що інформація, яка збиралася, доставлялася, передавалася особою на користь будь-якої іншої держави, або особа мала намір здійснити такі дії, а також, що інформація була втрачена (вкрадена, знищена) внаслідок порушення особою встановлених правил або через недбалість, винні притягались до відповідальності у вигляді штрафу або засудження до 10 років тюремного ув'язнення. Особа, яка здійснювала збір, передачу, доставку інформації оборонного змісту іноземному уряду з метою, що вона буде використана на шкоду США, як під час війни, так і в мирний час, засуджувалась до смертної кари (якщо шкода була нанесена) або до довічного ув'язнення (у разі якщо така шкода не була нанесена).

Закон «Про торгівлю з ворогом», ухвалений Конгресом 6 жовтня 1917 р., надавав Президенту право оголошувати секретною інформацію про наукові відкриття і винаходи (патенти), які можуть допомогти ворогові з успіхом вести воєнні дії та вперше дозволив виконавчій владі вводити режим секретності в країні у різноманітних сферах державної діяльності (а не тільки у військовій); визначати предмет державної таємниці та доручати цивільним керувати режимом секретності.

Висновки

Система захисту секретів та протидії шпигунству в США пройшла шлях довгої еволюції. До 1917 р. секретами опікувались армія та флот США. Значний вплив на політику секретності в США до Першої світової війни мали нормативно-правові акти Великобританії та Франції. Найбільш інтенсивно зміни в системі захисту секретів і протидії шпигунству відбувалися під час Першої світової війни, коли урядом США були створені дієві контррозвідувальні структури, прийняті ефективні законодавчі акти, спрямовані на посилення протидії шпигунству та зміцнення захисту державних і військових таємниць. Діюча в наш час у США система захисту державних секретів і протидії шпигунству має своє походження

від тих заходів, які створювалися на ранніх етапах їхнього розвитку і на сьогодні є складним механізмом, який спирається на велику кількість законів і підзаконних актів, у першу чергу виконавчих наказів Президента, відомчих інструкцій та настанов. Вивчення та використання досвіду США у сфері захисту державних секретів і протидії шпигунству, які нині відіграють особливо важливу роль у міжнародній політиці, є надзвичайно важливим і зможе допомогти Україні зробити більш ефективними структури національної безпеки та зміцнити систему захисту державних секретів та протидії шпигунству.

Література

- [1] Ворожко В. Область государственной тайны в США / В. Ворожко // Защита информации. Сборник научных трудов. КМУЦА-НАУ. – 1995. – Вып.1. – С. 97-102.
- [2] Ворожко В. Система засекречивания и рассекречивания информации в США / В. Ворожко // Безопасность информации. – 1997. – № 1(8). – С. 48-53.
- [3] Муратов О., Ворожко В. Основні положення порядку засекречування інформації у США / О. Муратов, В. Ворожко // Безпека інформації. – 2012. – № 1(17). – С. 4-9.
- [4] Ворожко В., Муратов О. Засекречування відомостей у США. Історія і сучасність // В. Ворожко, О. Муратов // Воєнно-історичний вісник. – 2013. – № 3 (9). – С. 22-33.
- [5] Левченко Л. Законодавчо-нормативне регулювання засекречування і розсекречування документів у США / Л. Левченко // Архіви України. – 2012. – № 2 (278). – С. 181-241.
- [6] Левченко Л. Архіви і архівна справа Сполучених Штатів Америки: історія та організація. / Л. Левченко. – Миколаїв: Гліон, 2013. – 1204 с.
- [7] Dallas Irvine. Origin of defense-information in the Army and former War Department / Irvine Dallas. – NARA – Washington, DC, 1972. – 49 p.
- [8] Dallas Irvine. Origin of defense-information in the Army and former War Department. Annexes to Staff Information Paper / Irvine Dallas. – NARA. – Washington, DC, 1972. – 105 p.
- [9] Quist Arvin. Classification in the United States prior to World War II. Colonial times through the Civil War / Arvin Quist // Security Classification of Information / Prepared for the Oak Ridge National Laboratory. – Oak Ridge, TN, 2002. – Vol. 1.
- [10] Nagy Jonh. Invisible Ink. Spycraft of the American Revolution / John Nagy. – Westholme Yardley, 2010. – 381 p.
- [11] Bakeless John. Spies of the Confederacy / John Bakeless. – Mineola N.Y.: Dover Publications, 2015. – 456 p.
- [12] Towne Stephen. Surveillances and Spies in the Civil War: Exposing Confederate Conspiracies in America's Heartland/ Stephen Towne. – Athens: Ohio University Press, 2015. – 430 p.
- [13] Sulick Michael. Spying in America: Espionage from the Revolutionary War to the Dawn of the Cold War / Michael Sulick. – Washington, DC: Georgetown University Press, 2012. – 320 p.

[14] Johnson Tomas. Our Secret War – True American Spy Stories, 1917–1919. – Indianapolis: Bobbs-Merrill Co., 1929. – 287 p.

[15] Джонсон Томас. Американская разведка и контрразведка во время мировой войны / Томас Джонсон. – М., 1935. – 307 с.

[16] Россель Чарльз. Разведка и контрразведка / Чарльз Россель. – М., 1937. – 135 с.

[17] Bodhardt Tomas. The Zimmermann Telegram. Intelligence, Diplomacy, and America's Entry into WW I / Tomas Bodhardt. – Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2012. – 320 p.

[18] History of classification and declassification / Office of declassification / Prepared by: N. Cathy Maus. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.fas.org/irp/doddir/doe/history.htm/> – Title from screen.

[19] Articles of War, Continental Congress, Art. 28, adopted June 30, 1775 by the Continental Congress // Journals of the Continental Congress, 1774–1789. – Vol. 2, 1775, May 10–September 20. – Library of Congress, Washington, DC. : U. S. Government Printing Office. – Washington, DC., 1905.

[20] Гольев Ю.И., Ларин Д.А., Тришин А.Е. Криптографическая деятельность в США XVIII–XIX веков. / Ю.И. Гольев, Д.А. Ларин, А.Е. Тришин // Защита информации. Конфидент, 2004. – № 6. – С. 68–74.

[21] McClellan George. Promises Trophies After Discovering Lee's Special Order No. 191. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://civilwar.dailygazette.com/2012/09/13/mcclellan-promises-trophies-after-discovering-lees-special-order-no-191/> /Title from screen.

[22] General Order № 35 by Headquarters of the Army. Washington, April 13, 1869 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex A. – NARA – Washington, DC, 1972.

[23] General Order № 9 by Headquarters of the Army. Washington, March 1, 1897 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex B. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[24] General Order № 52 by War Department. Washington, August 24, 1897 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex C. – NARA – Washington, DC, 1972.

[25] Акт Конгрессу США від 7 липня 1898 р. був оприлюднений у General Order № 96 by War Department. – Washington, July 7, 1898 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex D. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[26] Повида Тони. Дискусии и их результаты / Тони Повида // Федеральное бюро расследований. Путеводитель по спецслужбе США. – М.: Астрель, 2006. – С. 297–420.

[27] General Order № 36, Navy Department, Washington, DC., August 20, 1909 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex S. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[28] General Orders № 3 «Instructions relative to the safe-keeping of military records concerning seacoast defenses», War Department, February 16, 1912 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[29] Уткин А. Дипломатия Вудро Вильсона / А. Уткин. – М.: Международные отношения, 1989. – 320 с.

[30] Сидорук А. Вудро Вильсон: від професора до президента / А. Сидорук // Дзеркало тижня. – 2011. – 9 грудня.

[31] General Orders № 64. Headquarters, American Expeditionary Forces, France, November 21, 1917 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex I. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[32] Compilation of Orders, Changes № 6. War Department, Washington, December 14, 1917 // Origin of defense-information in the Army and former War Department by Dallas Irvine. Annexes to Staff Information Paper. Annex K. – NARA. – Washington, DC, 1972.

[33] Espionage Act of 1917 [Electronic resource] // Mode of access: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Espionage+Act+of+1917> – Title from screen.

[34] Trading with the Enemy Act. October 6, 1917. «The War Powers Act of 1917» (40 tat. L. 411) [Electronic resource] // Conservative USA. – Mode of access: <http://www.conservativeusa.org/eo/1917/enemy.htm>.

УДК 355.358(73):355.404.5: 94(73) (045)

Ворожко В.П. Защита секретов и противодействие шпионажу в США со времен борьбы за независимость и до завершения Первой мировой войны (1774–1918 гг.)

Аннотация. В статье на основании нормативно-правовых актов США, работ американских и украинских исследователей рассматриваются исторические аспекты защиты секретных сведений и мер противодействия шпионажу в период со времен борьбы за независимость и до завершения Первой мировой войны. Обращено особое внимание на нормативные акты армии и флота США по защите военной тайны, акты Конгресса США, направленные на предотвращение шпионажа, а также на процесс формирования органов контрразведки во время Первой мировой войны. В публикации рассмотрен порядок ограничения доступа к сведениям, которые использовались в США в указанный период, исследованы меры относительно ответственности за нарушение законодательства о защите секретных сведений и меры наказания за шпионскую деятельность. Целью публикации является изучение исторического опыта США в защите государственных секретов и противодействию шпионажу как союзника Украины в противостоянии российской агрессии.

Ключевые слова: армия США, засекречивание, контрразведка, секретные документы, США, шпионаж.

Vorozhko V. Secrets protection and counteracting espionage in the United States between beginning of the war for independence and the end of WWI (1774-1918)

Abstract. The article analyses historical aspects of classified information protection and measures to counteract espionage in the USA during the period between its founding and the end of World War I. The analysis partially relies on US laws and regulations of that period. To draw special attention to the legal acts of the US Army and Navy on protection military secrets, acts of Congress on prevent on espionage and the formation of counterintelligence support during the World War I. The publication deals with stamps restricting access to information used in the United States in the mentioned period, analyzing measures of responsibility for violation of legislation on protection of secret information and penalties for espionage activities. The aim of the publication is to study the historical experience of the United States in the protection of state secrets and counteracting espionage as the ally of Ukraine in confronting Russian aggression.

Key words: US army, classified documents of the USA, counterintelligence, classification, the USA, espionage.

Отримано 14 вересня 2016 року, затверджено редколегією 31 вересня 2016 року
